

Стефан Милошевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
stefan.milosevic@fil.bg.ac.rs

UDC: 811.163.41:811.16(049.32)

Приказ

ЛИНГВИСТИЧКИ ПРОГРАМ XIX КОНГРЕСА САВЕЗА СЛАВИСТИЧКИХ ДРУШТАВА СРБИЈЕ

(Београд, Филолошки факултет, 23–25. август 2023)

Савез славистичких друштава Србије обавља низ важних задатака за српску славистику. Поред богате издавачке делатности коју негује, Савез је такође својеврсна кровна институција за остале организације које се баве проучавањем српског и других словенских језика и књижевности (Друштво за српски језик и књижевност Србије, Славистичко друштво Србије и Савез словакиста Војводине), прати гостовања српских слависта у иностранству и страних у Србији. Као таквој институцији Савезу је поверено праћење развоја целокупне српске славистике, како кроз организовање националних конгреса слависта на сваких 5 година, тако и кроз одабир учесника и припрему зборника реферата српске делегације за међународне конгресе слависта. Окупљање српских слависта на конгресу под називом *Савремено проучавање српског језика и књижевности и других словенских језика и књижевности као мајерњих, инословенских и страних* у години када је требало да буде одржан XVII међународни конгрес слависта у Паризу тим је значајније.

Деветнаести конгрес Савеза славистичких друштава окупио је преко 80 истраживача из земље. Прилику да учествују имали су и професори српског и руског језика и књижевности у својству како излагача, тако и слушалаца. Част да отвори конгрес и упути поздравне речи припала је Рајни Драгићевић, актуелном председнику Савеза славистичких друштава Србије. Присутнима су се обратили и Биљана Марић, председник Славистичког друштва Србије, Весна Ломпар, управник Друштва за српски језик и књижевност Србије, а у име домаћина, Филолошког факултета, учеснике је поздравио и пожелео им успешан рад Јован Чудомировић, продекан за наставу.

После отварања уследила је пленарна седница на којој су прочитана три реферата. Љиљана Бајић (Београд) представила је основне појмове

који методичку наставу српског језика и књижевности одређују као развојну научну дисциплину и истакла важност одређених појмова у настави попут компаратистике, интеркултурног, интерлитерарног и интердисциплинарног приступа књижевном делу. Валентина Питулић (Косовска Митровица) представила је централне мотиве ђурђевских песама из записа руског конзула И. С. Јастребова и указала на значај њиховог даљег проучавања као дела корпуса народне поезије који је остао ван домашаја записивачког рада Вука Стефановића Караџића. Срето Танасић (Београд, Бања Лука) анализирао је актуелне процесе у систему везника временских реченица у савременом српском језику, при чему је посебну пажњу посветио везнику *након шћо* и његовом односу с везником *йошћо*.

У оквиру секција представљени су реферати из готово свих области лингвистике, а већина истраживања је за предмет имала особености српског језика на различитим језичким нивоима.

Питањима фонетике била су посвећена два реферата. Јелена Гинић (Београд) представила је варијанте и развој изговора удвојених сугласника унутар морфеме у руском језику на материјалу ортоепских речника РАН старије, средње и млађе генерације. Никола Радосављевић (Београд) представио је интересантно истраживање о тенденцијама фиксираних акцента на наставцима у савременом стандардном српском језику.

Чини се да је највише реферата из области науке о језику било из области творбе речи, која може бити занимљива и за преводиоце. На велико интересовање за ову област утицало је доношење закона о обавезној употреби тзв. „родно осетљивог језика“, те је велики број реферата био посвећен управо анализи различитих аспеката грађења и употребе феминитива. Вељко Брборић (Београд) анализира именована из ове творбене групе на примеру назива занимања у спорту и долази до закључка о њиховој неприродности. До сличних закључака дошле су и Александра Марковић (Београд) кроз анализу заступљености и употребе феминитива у електронским корпусима српског и других словенских језика, Ана Мацановић (Београд) кроз разматрање њиховог статуса у књижевном језику и, најзад, Драгана Цвијовић (Београд) разматрајући последице њихове употребе у уџбеницима.

Из синтаксичке проблематике учеснике овогодишњег конгреса највише су занимала различита питања сложених реченица. Анализа С. Танасића с пленарног заседања продубљена је у реферату Милоша Ковачевића (Београд, Крагујевац), који је размотрио питања изражавања временске непосредности у зависним реченицима. Занимљив је био и реферат Биљане Марић (Београд), која је на материјалу савремене руске књижевности анализирала улогу конструкција за преношење туђег говора у актуелизовању синтаксичког плана. На плану контрастивног проучавања руске и српске синтаксе пажњу привлачи и реферат Марије Опачић (Београд) „Вишечлани реченични комплекси мешовитог типа у руском и

српском језику”, у чијем су првом плану биле синдетске и асиндетске везе међу предикацијским јединицама. Тања Русимовић (Крагујевац) анализира је именице уопштеног значења у функцији лексичкосемантичког антецедента релативне клаузе. Иако пре свега прагматички усмерен, рефератима из синтаксе може се придружити и реферат Бојане Милосављевић (Београд) посвећен комуникацијским вредностима ћутања. На занимљивим примерима из свакодневног говора и драмске књижевности ћутање је представљено као комуникативна активност говорника савременог српског језика. Вера Ђервиз Нишић (Источно Сарајево) анализира експресивност реченичних структура у прози за децу Бранка Ђопића, стављајући у први план анализе синтаксичке фигуре конструкције.

Значајан број реферата био је посвећен и питањима анализе лексичких слојева српског језика из различитих углова, као и лексикографским питањима. Велико интересовање привукла је анализа значења придева *иризман*, коју је представио Слободан Новокмет (Београд). Аутор примећује активан процес у секундарном значењу датог придева („прост, примитиван, неморалан”): негативна конотација заиста постоји у колокацијама у којима придев описује неки предмет или појаву, али када се ради о опису људи, анкета потврђује и померање значења у смеру ка позитивно вреднованим особинама („скромност, реално сагледавање ситуације, трезвеност”). Стана Ристић и Ивана Лазић Коњик (Београд) представиле су у лингвокултуролошком и етнолингвистичком кључу анализу концепта *српски језик* на богатом материјалу анкета и вербалних асоцијација. Владан Јовановић (Београд) у свом реферату дефинише појам *иериферна језичка област* као изоловане делове српског језичког простора, често изван штокавског лингвистичког континуума (нпр. говор Батање и Ловре у Мађарској, српски говори у Румунији и Македонији), те представља улогу збирки речи потеклих с таквих простора у изради Академијиног речника. Јована Јовановић (Београд) дала је преглед развоја српске теоријске лексикографије од осамдесетих година XX века до данас.

Као што је било и на досадашњим конгресима српских слависта, и на XIX конгресу био је велики удео реферата посвећен различитим питањима методике наставе. Навешћемо нека занимљива истраживања на теоријском и практичном плану. Полазићи од основних претпоставки когнитивне лингвистике, Драгана Вељковић Станковић (Београд) има за циљ да основне постулате когнитивних метафора примени у настави српског језика и књижевности кроз истицање експанаторног потенцијала метафоре доприносећи на тај начин не само богаћењу методолошких ресурса методике наставе српског језика и књижевности, већ и наставном дијалогу на српском језику уопште. Занимљиво истраживање представила је и Јасмина Московљевић Поповић (Београд). На основу текстова из *Развојној корпусу српској писаној језика* ауторка је анализирала заступљеност употребе ћирилице и латинице у различитим срединама српског говорног

подручја, а добијене податке је упоређивала с другим подацима попут узраста и величине насеља. Општи закључак је да у школској средини употреба ћирилице није угрожена, ту је доминантно писмо, те разлоге њене мање употребе треба тражити и испитивати у осталим сферама функционисања нашег језика. Марина Јањић (Ниш) у свом реферату бавила се једним запостављеним питањем у методици наставе српског језика – говорним вежбама. Ауторка истиче важност њиховог повезивања с часовима граматице и књижевности, јер самостално, успешно и креативно изражавање представља сврху наставе српског језика где ученици треба да примене све што су научили из осталих области језичке културе и књижевности. Драгана Ђећез Иљукић (Београд) у свом реферату осврнула се на утицај нових информационих технологија у настави српског језика и истакла да оне не могу бити замена за наставника: наставник више није само преносилац знања и вештина, већ има и улогу упућивања ученика да сами откривају нова знања у дигиталном окружењу, пореде их с оним што већ знају и изграђују критичан став према њима. Актуелну тему представила је и Татјана Трајковић (Ниш) о потреби за већим изучавањем дијалеката српског језика. Тај став ауторка не образлаже само потребом да се разумеју књижевни текстови поникли на дијалектима, већ истиче и аргумент да је потребно развити већу толеранцију код савремених говорника према носиоцима дијалеката, а самим тим и дијалекатском наслеђу које се тако може несметано преносити на нове генерације.

На плану методичке праксе корисна су била саопштења Весне Николић (Београд), која је дала типологију задатака за увежбавање паронимије у настави српског и руског језика. Данило Алексић (Београд) у свом реферату истиче значај визуелизације морфемске и творбене структуре речи у настави српског језика у циљу лакшег разграничавања извођења, слагања и комбиноване творбе код ученика.

Занимљиви реферати представљени су и из области историје српског језика. Владимир Поломац (Крагујевац) представио је перспективе новог проучавања старог српског рукописног и штампаног наслеђа помоћу алата заснованих на вештачкој интелигенцији (нпр. платформе *Transkribus* и *UDPipe*). Соња Манојловић (Београд) дала је прилог проучавању лексике српског народног језика XVIII века на примеру језика *Мача духовној* Гаврила Стефановића Венцловића. Присутне је посебно заинтересовала методологија разматрања лексике и њеног класификовања на народну и књижевну, као и прва потврда појединих речи, као што је на, пример, реч *куйаџило*. Катарина Беговић (Београд) представила је значај и улогу руских уџбеника за развој српског књижевног језика у XVIII веку.

Источнословенски језици били су подстицајан материјал за социолингвистичка истраживања. Тања Гаев (Београд) представила је запажања о стању украјинског језика и књижевности у контексту актуелних дешавања на словенском истоку и изнела нека запажања о могућим перпективима

њиховог развоја после окончања рата. Михајло Фејса (Нови Сад) представио је у свом реферату спољашњу историју развоја русинског језика у Србији и изнео перспективе његовог даљег развоја, које види у позитивном кључу после добијања ИСО кода (*rsk*).

Известан број реферата био је посвећен представљању стања и перспектива лингвистичких и књижевних проучавања у оквиру одређених институција. Тако је Исидора Бјелаковић (Нови Сад) представила актуелне истраживачке пројекте и активности Одељења за књижевност и језик Матице српске. Марина Спасојевић (Београд) представила је традиције, актуелно стање и планове за будућност у проучавању српског језика у оквиру пројеката Института за српски језик САНУ, док је Зузана Тирова (Нови Сад) представила институционалне оквире развоја за даље проучавање словачког језика и књижевности у Србији.

Другог дана конгреса одржана су и два округла стола посвећена питањима наставе језика и књижевности. У оквиру округлог стола „Актуелни проблеми наставе српског језика и књижевности” окупљени су имали прилике да размотре проблеме „родно осетљивог језика” из угла намећања његове употребе у учионици и уџбеницима, те последицама које то може оставити по не само језички развој ученика. Затим су размотрене и шире теме српског језика и књижевности у образовању. На округлом столу „Актуелни проблеми наставе словенских језика у Републици Србији” скренута је пажња на недоследност у спровођењу образовне језичке политике у Републици Србији, те потребу да се она озваничи одговарајућим актима како не би зависила од самовоље директора појединих школа или руководиоца школских управа. Тиме би се осигурао и статус наставника страних језика у образовном систему уопште. Истакнути су и неки од проблема наставе руског језика на простору Косова и Метохије, али и неки позитивни аспекти као што је средње образовање на русинском језиком у Војводини (у Руском Крстуру), по чему је наша земља јединствена у Европи.

У склопу пратећих манифестација последњег дана конгреса у аули Филолошког факултета представљена су новија славистичка издања. Прилику да представе нове наслове имале су институције које имају већ препознатљиву традицију научног издаваштва – Матица српска, Институт за српски језик САНУ, Савез славистичких друштава Србије, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Славистичко друштво Србије и Међународни славистички центар.

Према традицији, проф. др Рајна Драгићевић је као председник Савеза славистичких друштава на затварању конгреса предочила његове основне закључке. Од општих језичких тема истакнуто је да су учесници конгреса сложено стали против обавезне употребе тзв. „родно осетљивог језика” и било каквог уплитања идеологије у питања норме српског књижевног језика. Остали закључци тицали су се првенствено питања методике наставе српског и осталих словенских језика. Из области методике наставе

српског као матерњег језика истакнути су закључци да мотивација и пажња ученика падају из генерације у генерацију, те је скренута пажња на значај визуализације наставних садржаја како би се они лакше приближили ученицима. Указано је и на потребу израде школског речника, јер су постојећи описни речници готово неразумљиви ученицима, и значај пројектне наставе, која подразумева удруживање ученика у изради заједничких задатака из различитих предметних и научних области. С тим у вези истакнута је и важност умрежавања ученика и наставника с колегама из Србије, региона и света путем различитих интернетских плаформи. Као и на претходним конгресима, истакнута је потреба повећања фонда часова из предмета Српски језик и књижевност како би се наставни програми у целости могли остварити. Понуђено је и решење кроз које би се ово могло остварити, а то је реорганизација обавезних и изборних предмета у основној школи. За разлику од претходних конгреса, међу закључцима се први пут на XIX конгресу нашли и они који се тичу универзитетске методике наставе српског језика: истакнута је забринутост поводом пада заинтересованости за студије на свим србистичким катедрама у Србији, те да је методика универзитетске наставе запостављена у нашој средини и да је треба развијати. С друге стране, пад интересовања за основне студије не прати и одговарајући пад интересовања за пост-дипломске студије у области филологије уопште, па је поводом повећаног броја доктората који се бране изнета забринутост због нарушавања достојанства докторских студија. На плану наставе инословенских језика као закључак округлог стола посвђеног том питању изнет је став о неопходности разраде државне језичке политике у сфери проучања страних језика у образовном систему која би спречила форсирање проучавања одређених страних језика науштрб других.

На основу изнетог може се рећи да је XIX конгрес Савеза славистичких друштава Србије показао да се српски слависти баве актуелним темама из области лингвистике уз примену адекватних теоријско-методолошких приступа. Поред развијања истраживачких пројеката српски слависти активно промишљају улогу коју српски и остали словенски језици имају у нашем друштву. Зато многи од изнетих закључака нису значајни само за развој дисциплине у којој су поникла та истраживања, већ и за решавање конкретних проблема описа, проучавања и подучавања српског и осталих словенских језика, те побољшавање компетенција како будућих наставника, тако и преводилаца. Надамо се да ће зборник радова с одржаног конгреса одразити богатство идеја и приступа који су се могли чути на њему, као и да ће на следећем конгресу моћи да се констатује да су неки од изнетих проблема српске славистике решени, или барем на добром путу да буду решени.